

Podział środków zgromadzonych na rachunku zmarłego członka OFE na podstawie niekompletnej dokumentacji

Daniel SZĄLKIEWICZ¹
Uniwersytet Warszawski, Katedra Prawa Ubezpieczeń

Streszczenie. Kodeks rodzinny i opiekuńczy wprowadza wspólność majątkową środków zgromadzonych przez ubezpieczonego w otwartym funduszu emerytalnym. W przypadku śmierci ubezpieczonego środki zgromadzone na jego rachunku będą podlegały podziałowi pomiędzy uprawnionych lub spadkobierców, a także małżonka zmarłego (o ile zmarły pozostawał za życia we wspólności majątkowej małżeńskiej). Obowiązek dokonania podziału środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym został nałożony na Powszechne Towarzystwo Emerytalne, które w celu jego realizacji zbiera od swoich członków stosowne oświadczenia i dokumenty. Szczególnie problematyczna jest sytuacja, w której Powszechne Towarzystwo Emerytalne nie posiada kompletnej dokumentacji, niezbędnej do prawidłowego dokonania podziału zgromadzonych środków.

Słowa kluczowe: Powszechne Towarzystwo Emerytalne, otwarty fundusz emerytalny, podział środków zgromadzonych na rachunku OFE, śmierć członka OFE.

Kody JEL: K12, K23, K15, K22.

1. Wstęp

Postępowanie Powszechnego Towarzystwa Emerytalnego (PTE) w przypadku dokonywania podziału środków zgromadzonych na rachunku członka otwartego funduszu emerytalnego (OFE) zostało przez doktrynę prawa potraktowane fragmentarycznie – do dnia dzisiejszego próżno szukać opracowania, w którym podjęto by próbę kompleksowego omówienia tej problematyki. Brak zainteresowania ze strony przedstawicieli doktryny prawa wskazywaną materią dziwi nie tylko ze względu na jej istotność, ale również ze względu na fakt, że kwestia ta nastęrcza licznych problemów praktycznych. W dalszej części niniejszego opracowania przedstawione zostały regulacje dotyczące podziału środków gromadzonych na rachunku w OFE na rzecz uprawnionego i małżonka zmarłego członka OFE w sytuacji, gdy PTE nie

¹ Kontakt z autorem: Daniel Szalkiewicz, Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, Katedra Prawa Ubezpieczeń, ul. Oboźna 6, 00-332 Warszawa, Polska, e-mail: danielszalkiewicz@gmail.com.

posiada kompletnej dokumentacji, niezbędnej do dokonania prawidłowego podziału zgromadzonych środków. Niniejsza publikacja ma na celu próbę odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób PTE powinno postępować w sytuacji, gdy konieczne jest dokonanie podziału środków, a równocześnie PTE nie dysponuje kompletem dokumentów niezbędnych do prawidłowego dokonania tegoż podziału. Z uwagi na wąską tematykę niniejszej publikacji kierowana jest ona przede wszystkim do praktyków prawa ubezpieczeń, Powszechnych Towarzystw Emerytalnych, a także organów nadzoru nad rynkiem ubezpieczeniowym. W publikacji zastosowano przede wszystkim metody badawcze formalno-dogmatyczną i funkcjonalną, problemy zaś przedstawione w treści wynikają z praktyki autora.

2. Wiadomości wprowadzające

Na podstawie art. 31 ust. 2 pkt 3 i 4 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej: k.r.o.)² do majątku wspólnego należą w szczególności środki zgromadzone na rachunku otwartego lub pracowniczego funduszu emerytalnego każdego z małżonków, a także kwoty składek zaewidencjonowanych na subkoncie prowadzonym w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych. W konsekwencji regulacji art. 31 ust. 2 pkt 3 i 4 k.r.o., jeśli małżonkowie inaczej nie uregulowali łączących ich stosunków majątkowych (np. nie ustanowili umownej rozdzielności majątkowej), środki zgromadzone na rachunku w OFE stanowią ich majątek wspólny, podlegając podziałowi w przypadku ustania wspólności majątkowej. Podziałowi podlegać będą jedynie środki zgromadzone w trakcie trwania wspólności majątkowej, nie zaś środki wpłacone do OFE przed jej powstaniem, które co do zasady będą należały do majątku indywidualnego każdego z małżonków [Dzieniaśki 2010; odmienny pogląd: Andrzejewski i in. 2013].

Charakterystyczne jest, że podziału środków w przypadku rozwodu, unieważnienia lub ustania wspólności majątkowej z innych przyczyn będzie dokonywało PTE zarządzające OFE. Sytuacja ta bez wątpienia należy do unikalnych. Wyjątkowa jest bowiem konstrukcja, w której podziału majątku wchodzącego do wspólności majątkowej dokonuje instytucja finansowa w oparciu o zgromadzoną dokumentację, a nie sąd. Z tego też względu porównanie regulacji w zakresie podziału środków dokonanego przez PTE z inną instytucją prawną napotyka trudności. W polskim prawodawstwie analogicznych regulacji nie odnajdziemy ani w ustawie z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe³, ani w ustawie z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych i zarządzaniu alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi⁴. Zarówno w przypadku banków, jak i funduszy inwestycyjnych ustawodawca uznał, że to sąd, a nie instytucja finansowa, powinien dokonywać podziału środków w oparciu o dokumentację zgromadzoną w postępowaniu spadkowym.

² Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. Nr 9, poz. 59 z późn. zm.).

³ Dz. U. Nr 140, poz. 939.

⁴ Dz. U. Nr 146, poz. 1546.

W celu prawidłowego dokonania podziału środków zgromadzonych na rachunku OFE zbiera od swoich członków informacje o ich stanie cywilnym. Przepisy ustawy z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (dalej: ustawa o OFE)⁵ zobowiązują członka OFE do przekazywania funduszo- wi, w którym posiada on rachunek, informacji na temat swojego stanu cywilnego, a także późniejszej aktualizacji tych informacji. Na podstawie art. 83 ust. 1 ustawy o OFE, zawierając umowę z otwartym funduszem, osoba występująca z wnioskiem o przyjęcie do funduszu jest obowiązana złożyć pisemne oświadczenie o stosunkach majątkowych istniejących między nią a jej małżonkiem. W praktyce oświadczenie to składa się przez wypełnienie odpowiedniego pola we wniosku o członkostwo, tj. formularzu udostępnianym przez OFE. W przypadku gdy składając oświadczenie, osoba zamierzająca zawrzeć umowę wskaże, że pozostaje w związku małżeńskim, ale między małżonkami nie istnieje wspólność ustawowa, osoba taka będzie dodatkowo zobowiązana udokumentować sposób uregulowania małżeńskich stosunków majątkowych (art. 83 ust. 1 ustawy o OFE). Analogiczny obowiązek – polegający na aktualizacji danych – ciąży na członku OFE, który zawarł związek małżeński po zawarciu umowy z funduszem. Dokumentem, który w tym przypadku członek będzie zobowiązany przedstawić OFE, może być zarówno akt małżeństwa, jak i akt dotyczący rozdzielności majątkowej małżonków, to jest małżeńska umowa majątkowa wyłączająca wspólność majątku małżeńskiego stron, rozszerzająca albo ograniczająca tę wspólność, określona w art. 47 k.r.o., a także wyrok sądu znoszący wspólność majątku małżeńskiego stron na podstawie art. 52 k.r.o. lub wyrok sądu o ubezwłasnowolnieniu współmałżonka, o czym stanowi art. 53 k.r.o. [Chróścicki 2010]. W konsekwencji członek OFE jest obowiązany zawiadomić fundusz o każdorazowej zmianie w stosunku do treści oświadczenia złożonego przez niego na etapie składania wniosku o przyjęcie do funduszu, o ile zmiana taka wpływa na środki zgromadzone na jego rachunku. Zawiadomienie o zmianie treści oświadczenia co do zasady składa się na piśmie, ale na wniosek członka OFE może być ono również złożone za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Na żądanie funduszu należy przedstawić dowód takiej zmiany (art. 83 ust. 2 ustawy o OFE). W przypadku gdy po zawarciu umowy z OFE członek wstąpił w związek małżeński lub miała miejsce inna zmiana danych zawartych w treści oświadczenia składanego przez członka na etapie zawierania umowy z OFE, a członek o niej nie poinformuje funduszu, przyjmuje się odpowiednio, że między małżonkami istnieje wspólność ustawowa albo że małżeńskie stosunki majątkowe uregulowane były zgodnie z treścią umowy zawartej z OFE lub ostatnim zawiadomieniem dokonanym przez członka OFE (art. 83 ust. 3 ustawy o OFE). Niezwykle istotne jest, że w przypadku niedopełnienia lub nienależytego dopełnienia przez członka OFE obowiązków informacyjnych i aktualizacyjnych dotyczących stosunków majątkowych OFE nie odpowiada za szkody wynikające z nieprawidłowego podziału środków dokonanego w oparciu o niekompletną dokumentację (art. 83 ust. 4 ustawy o OFE).

⁵ Dz. U. Nr 139, poz. 934 z późn. zm.

Ustawodawca określa zatem w art. 83 ustawy o OFE obowiązek członka funduszu emerytalnego do przedstawienia OFE informacji na temat jego ustroju majątkowego małżeńskiego, które to informacje będą funduszowi potrzebne dla prawidłowego dokonania podziału środków zgromadzonych na rachunku członka w przypadku ustania małżeńskiej wspólności majątkowej lub śmierci członka. Założeniem wynikającym z ustawy o OFE jest, że członek funduszu ma informować o każdej zmianie, która może doprowadzić do transferu środków z jego rachunku członkowskiego. W konsekwencji członek powinien przekazać funduszowi informację, a także dokumenty poświadczające zaistnienie okoliczności skutkujących zmianą ustroju majątkowego, w przypadku:

- 1) zawarcia związku małżeńskiego,
- 2) rozwiązania związku małżeńskiego przez rozwód,
- 3) unieważnieniu związku małżeńskiego,
- 4) orzeczenia separacji między małżonkami,
- 5) zawarcia małżeńskiej umowy majątkowej,
- 6) ubezwłasnowolnienia,
- 7) ogłoszeniu upadłości małżonka,
- 8) ustanowieniu ustroju przymusowego.

Omówienie powyższych sytuacji wykracza poza zakres niniejszego opracowania, tym niemniej należy zaznaczyć, że zawarcie małżeńskiej umowy majątkowej (wymienione powyżej) obejmuje sytuacje, w których małżonkowie uregulowali ustrój majątkowy odmiennie od ustawowej małżeńskiej wspólności majątkowej, np. gdy małżonkowie rozszerzyli, ograniczyli lub wyłączyli ustawową małżeńską wspólność majątkową, a także gdy ustanowili ustrój rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków. Środki wpłacone do OFE przed zawarciem związku małżeńskiego mogą zostać w drodze małżeńskiej umowy majątkowej włączone do małżeńskiej wspólności majątkowej. Środki zgromadzone w OFE w trakcie trwania małżeństwa, objęte ustawową małżeńską wspólnością majątkową, mogą z kolei zostać swobodnie podzielone w trakcie podziału majątku wspólnego (mogą przypaść tylko jednemu małżonkowi lub zostać podzielone między dwóch małżonków). Z kolei orzeczenie separacji powoduje, na podstawie art. 54 k.r.o., powstanie między małżonkami rozdzielności majątkowej, która obejmuje również środki wpłacone do OFE.

3. Problemy praktyki prawa

Katalog sytuacji, w których członek funduszu jest zobligowany do przekazywania OFE informacji aktualizacyjnej (na podstawie art. 83 ust. 2 ustawy o OFE), jest szeroki. Dodatkowo sytuacje rodzące obowiązek aktualizacyjny nie zostały literalnie wymienione w ustawie o OFE, a PTE nie są zobowiązane informować o nich członków OFE. PTE nie są również zobligowane do przypominania swoim członkom o obowiązku aktualizacji danych czy też dokonywania ich przeglądu lub aktualizacji (np. telefonicznie przypominając o tym członkom lub zawierając informację o tym

w liście rocznicowym). Wszystko to powoduje, że większość członków OFE nie aktualizuje swoich danych, co ma poważne konsekwencje finansowe dla nich samych oraz ich najbliższych [Mańko 2012]. Fundusz, nie posiadając aktualnych danych, dokona bowiem wypłaty lub podziału środków w oparciu o informacje, które posiada, to jest wielokrotnie w oparciu o latami nieaktualizowane informacje przekazane przez ubezpieczonego na etapie zawierania umowy o członkostwo w funduszu.

Sytuacja taka doprowadza w wielu przypadkach do nieprawidłowości mających w efekcie poważne skutki dla majątku rodziny członka OFE. Jeżeli bowiem przyszły członek funduszu zawrze umowę o członkostwo w OFE, będąc kawalerem, a następnie wstąpi w związek małżeński, w którym będzie objęty wspólnością majątkową ustawową, i nie zaktualizuje swoich danych, to po jego śmierci PTE dokona wypłaty zgromadzonych na rachunku członkowskim środków tylko osobie uprawnionej, wskazanej przez członka we wniosku o przyjęcie do funduszu (na podstawie art. 82 ust. 1 ustawy o OFE), nie ponosząc przy tym odpowiedzialności za nieprawidłowy podział środków (art. 83 ust. 4 ustawy o OFE). W takiej sytuacji wdowa po zmarłym lub rozwódka często nie otrzyma żadnych środków, pomimo że należałyby się jej, gdyby zmarły dopełnił za życia formalności.

Braku odpowiedzialności za dokonaną na podstawie niekompletnych danych wypłatę po stronie OFE nie należy utożsamiać z brakiem możliwości dochodzenia praw przez wdowę lub rozwódkę w ogóle. Zwolnienie z odpowiedzialności funduszu emerytalnego nie sanuje bowiem wcześniejszego zaniedbania po stronie członka funduszu, polegającego na niedopełnieniu obowiązku aktualizacyjnego z art. 83 ustawy o OFE. W takim przypadku system prawa daje wdowie lub rozwódce możliwość wystąpienia wobec osoby uprawnionej, na rzecz której PTE dokonało zawyżonej wypłaty, z powództwem na podstawie przepisów kodeksu cywilnego o bezpodstawnym wzbogaceniu. Uprawnienie to w praktyce będzie jednak rzadko egzekwowane – autor niniejszego opracowania nigdy nie słyszał o powództwie wytoczonym przez wdowę przeciwko uprawnionemu w sytuacji i trybie opisanym powyżej.

Wynika to z kilku okoliczności. Po pierwsze, wdowa lub rozwódka musiałaby mieć wiedzę na temat tego, że środki po zmarłym lub byłym małżonku jej się należą, a wiedzy tej najczęściej nie ma ze względu na fakt, że zagadnienie podziału środków z OFE po śmierci lub rozwodzie członka funduszu stanowi wiedzę specjalistyczną, rzadko poruszaną nie tylko przez prasę lub media, ale nawet w literaturze fachowej. Po drugie, zarówno w przypadku wdowy, jak i rozwódki prawdopodobieństwo wniesienia powództwa istotnie zmniejszają relacje rodzinne. W przypadku wdowy uprawnionym, który uzyskał należne wdowie świadczenie (gdyby ubezpieczony za życia dopełnił formalności), wielokrotnie będzie osoba wskazana przez zmarłego na podstawie art. 82 ustawy o OFE, będąca synem lub córką wdowy. W tej sytuacji wdowa nie będzie zainteresowana, aby wstępować przeciwko tej osobie na drogę sądową (konieczności takiej często nie będzie ze względu na polubowne rozwiązanie sprawy, które w związku z relacjami rodzinnymi będzie prostsze do osiągnięcia). W przypadku rozwódki, gdy za życia nie dokonano podziału środków po rozwo-

dzie, a następnie mamy do czynienia z podziałem środków po zmarłym członku OFE, relacje rodzinne skutkowały będą wielokrotnie tym, że rozwódka nie będzie miała żadnej wiedzy na temat wypłaty dokonanej na rzecz uprawnionego (nie musi ona mieć nawet wiedzy o śmierci byłego męża), a w konsekwencji nie „przypomni sobie” o uprawnieniach, które jej przysługują. Wreszcie po trzeciej, duża część społeczeństwa odnosi mylne wrażenie, jakoby reforma z grudnia 2013 r. spowodowała, że ubezpieczeni, którzy nie złożyli wniosku o pozostanie w OFE, zostali przeniesieni do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w taki sposób, że z OFE nie mają oni już nic wspólnego. Reforma ta wywarła natomiast skutek przede wszystkim w zakresie składek odprowadzanych w przyszłości, a środki, które już w otwartych funduszach się znajdowały, zostały pomniejszone na skutek wypłaty transferowej o 51,5% wartości, ale dalej w OFE pozostały, a zatem mogą być dzielone i wypłacane tak wdowie, rozwódce, jak i uprawnionym po śmierci członka – z czego duża część społeczeństwa nie zdaje sobie sprawy.

Należy jednak zwrócić uwagę, że istnieją sytuacje, w których PTE będzie mogło wywieść z dostępnych mu dokumentów informację o tym, iż nie dysponuje kompletem dokumentów niezbędnych do prawidłowego dokonania podziału środków zgromadzonych na rachunku zmarłego członka OFE. Z dokumentacji może bowiem wynikać jednoznacznie, że członek nie dokonał za życia aktualizacji na podstawie art. 83 ustawy o OFE, pomimo że był do tego zobowiązany.

Jak już zostało to omówione we wcześniejszej części niniejszego opracowania, na etapie przystępowania przez członka do OFE jest on zobowiązany podać w deklaracji członkowskiej informacje na temat swojego stanu cywilnego (kawaler/panna, żonaty/zamężna, rozwiedziony/rozwiedziona, wdowa/wdowiec); brak podania tej informacji spowoduje brak akceptacji i odesłanie wniosku przez OFE do uzupełnienia przez przyszłego członka. W konsekwencji OFE ma wiedzę na temat stanu cywilnego każdego swojego członka na etapie składania przez niego deklaracji członkowskiej. OFE otrzymuje również informację na temat stanu cywilnego zmarłego członka OFE w momencie jego śmierci, na skutek przekazania odpisu aktu zgonu byłego członka przez rodzinę zmarłego ubezpieczonego. Na podstawie art. 95 pkt 2 i 3 prawa o aktach stanu cywilnego⁶, akt zgonu zawiera informację o stanie cywilnym zmarłego, a także imię i nazwisko osoby, z którą pozostawał on w związku małżeńskim w momencie śmierci.

Prawidłowa od strony prawnej jest sytuacja, w której stan cywilny zadeklarowany przez przyszłego członka, zawarty przez niego w deklaracji członkowskiej, jest tożsamy z zawartym w akcie jego zgonu (przy założeniu, że członek w trakcie członkostwa w OFE nie dokonywał aktualizacji danych). Pojawia się jednak pytanie, w jaki sposób powinno postąpić PTE w zakresie podziału i wypłaty środków po zmarłym w sytuacji, gdy nie otrzymało za życia swojego członka aktualizacji danych dotyczących jego stanu cywilnego lub ustroju majątkowego, a pomiędzy deklaracją członkowską i aktem zgonu występuje rozbieżność w stanie cywilnym zmarłego członka.

⁶ Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. – Prawo o aktach stanu cywilnego (Dz. U. poz. 1741).

Przedstawione zagadnienie może mieć miejsce w czterech sytuacjach, które w praktyce mogą wystąpić przy dokonywaniu podziału środków z OFE po śmierci członka:

- 1) członek w deklaracji członkowskiej wskazał, że jest kawalerem/panną, a w akcie zgonu widnieje jako osoba żonata/zamężna;
- 2) członek w deklaracji członkowskiej wskazał, że jest kawalerem/panną, a w akcie zgonu widnieje jako osoba rozwiedziona;
- 3) członek w deklaracji członkowskiej wskazał, że jest żonaty/zamężna, a w akcie zgonu widnieje jako osoba rozwiedziona;
- 4) członek w deklaracji członkowskiej wskazał, że jest żonaty/zamężna z małżonkiem X, a w akcie zgonu widnieje jako osoba żonata/zamężna z małżonkiem Y.

Powyższe sytuacje stanowią pewnego rodzaju patologię – ustawodawca nałożył bowiem na członka OFE obowiązek aktualizowania danych dotyczących jego ustroju majątkowego, a w przypadku braku dopełniania przez członka tego obowiązku zwolnił PTE z odpowiedzialności za nieprawidłowy podział i wypłatę środków. W zaprezentowanych powyższych czterech przypadkach mamy natomiast do czynienia z sytuacją, w której ubezpieczony nałożonego na niego obowiązku nie dopełnił. Wydaje się, że ustawodawca nie przewidział, iż PTE nabędzie wiedzę na temat zmiany stanu cywilnego zmarłego członka OFE na skutek informacji zawartej w akcie zgonu, który to zostanie PTE przedstawiony po śmierci ubezpieczonego, to jest PTE otrzyma informację o zmianie stanu cywilnego członka OFE w sposób inny niż przez zmianę aktualizacyjną dokonaną przez samego członka. Tłumaczyłoby to fakt, że brak jest w ustawie jakichkolwiek regulacji w zakresie postępowania PTE w takich przypadkach. Jeżeli zatem w ustawie nie ma regulacji, które rozwiązywałyby problem, rodzi się pytanie, w jaki sposób powinno postąpić PTE.

Wydawać by się mogło, że problem opisany powyżej rozwiązuje regulacja art. 83 ust. 4 ustawy o OFE, zgodnie z którą „otwarty fundusz nie odpowiada za szkody powstałe wskutek niedopełnienia lub nienależytego dopełnienia obowiązku aktualizacji danych przez członka funduszu”. Rozwiązaniem wynikającym z tej regulacji byłoby dokonanie wypłaty przez PTE z pominięciem informacji zawartych w akcie zgonu, niejako tak, jak gdyby PTE jej nie otrzymało lub nie zauważyło. Trzeba jednak zwrócić uwagę na fakt, że dokonanie podziału środków przez PTE z pominięciem informacji o niekompletności dokumentów, którymi dysponuje, chociaż zgodne z literą prawa, będzie miało w efekcie poważne skutki dla majątku rodziny zmarłego członka OFE, skutkując najczęściej brakiem wypłaty na rzecz wdowy lub rozwódki, a wypłatą zbyt wysoką (w stosunku do dokonanej, gdyby PTE dysponowało wszystkimi informacjami) na rzecz uprawnionego.

Dodatkowo wydaje się, że nie ma możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności PTE przez byłego małżonka, który nie otrzymał przysługującej mu części środków po zmarłym członku OFE na skutek podziału przez PTE środków w oparciu o niekompletną dokumentację, na podstawie art. 48 ustawy o OFE. Zgodnie z tym artykułem PTE „odpowiada wobec członków funduszu za wszelkie szkody spowodowane niewykonaniem lub nienależytym wykonaniem swych obowiązków w zakresie za-

rzządzania funduszem i jego reprezentacji, chyba że niewykonanie lub nienależyte wykonanie tych obowiązków jest spowodowane okolicznościami, za które towarzystwo nie ponosi odpowiedzialności i którym nie mogło zapobiec mimo dołożenia najwyższej staranności”. Nawet jednak przy założeniu, że odpowiedzialność PTE na podstawie art. 48 ustawy o OFE w prezentowanym przypadku jest wyłączona ze względu na relację tego przepisu, jako przepisu ogólnego (*lex generalis*), w stosunku do przepisu szczególnego (*lex specialis*), którym jest art. 83 ust. 4 ustawy o OFE, to z pewnością nie należy pomijać zawartej w tym przepisie wytycznej, jaką jest obowiązek dołożenia przez PTE najwyższej staranności w zakresie dopełnienia obowiązków mających na celu zapobieżenie szkodzie członka funduszu. Obowiązek ten ma charakter uniwersalny i winien być egzekwowany od PTE w każdym przypadku. Należy również zwrócić uwagę, że w przypadku instytucji finansowej podlegającej szczególnie skrupulatnemu nadzorowi, jaką jest PTE, stosunkowo ogólna wytyczna „dołożenia najwyższej staranności” jest konkretyzowana przez stanowiska organu nadzoru – Komisji Nadzoru Finansowego – wyrażane w zaleceniach, opiniach, a także protokołach pokontrolnych. Tym samym PTE postępujące z naruszeniem tej klauzuli może zostać upomniane przez organ nadzoru, a w szczególnych przypadkach również obciążone karą finansową.

Tak jak zostało to już wskazane w niniejszym opracowaniu, przepisy ustawy o OFE nie przewidują szczególnych regulacji w zakresie postępowania PTE w sytuacji, gdy z dokumentacji, którą dysponuje towarzystwo w celu przeprowadzenia podziału środków, jednoznacznie wynika, że jest ona niekompletna, a podział dokonany wyłącznie w oparciu o nią będzie nieprawidłowy (nie będzie odzwierciedlał ustrojów majątkowych, które występowały za życia zmarłego członka). W konsekwencji sformułowanie jednoznacznych wytycznych, w jaki sposób powinno postąpić PTE, aby dołożyć najwyższej staranności, nie jest zadaniem prostym.

Najprostszymi działaniami, które może podjąć PTE, jest wystosowanie pism do uprawnionych lub członków rodziny zmarłego, w których wezwie te osoby do przedstawienia odpowiednich dokumentów (np. odpisu orzeczenia sądowego o rozwodzie, odpisu skróconego aktu małżeństwa) lub zwrócenie się o wskazanie kontaktu do osób zainteresowanych prawidłowym podziałem środków (najczęściej do byłej lub obecnej małżonki), które będą w stanie uzupełnić dokumentację PTE. W ostateczności, kiedy próby uzupełnienia dokumentacji za pośrednictwem rodziny zmarłego nie zakończą się sukcesem, PTE może samo wystąpić, na podstawie art. 45 prawa o aktach stanu cywilnego, o udostępnienie odpisu aktu małżeństwa swojego zmarłego członka – występując jako osoba posiadająca w tym względzie interes prawny.

Niestety, nawet podjęcie wszystkich powyższych działań nie gwarantuje skompletowania dokumentacji umożliwiającej prawidłowe dokonanie podziału środków zgromadzonych na rachunku zmarłego członka OFE. Nawet jeżeli PTE na skutek złożenia wniosku do urzędu stanu cywilnego uzyska odpis aktu małżeństwa, to nie będzie w nim wskazanego aktualnego adresu zamieszkania małżonka, co skutkować może niemożnością skontaktowania się z małżonkiem zmarłego, a w konsekwencji brakiem możliwości wypłaty (choć już nie podziału, który będzie można dokonać

w oparciu o odpis aktu małżeństwa) środków w zakresie objętym wspólnością majątkową. Oczywiście można sobie wyobrazić sytuację, w której PTE wykazuje się jeszcze dalej idącą starannością w wyjaśnieniu stanu faktycznego i przystępuje do toczącego się lub otwiera nowe postępowanie spadkowe po zmarłym, w celu uzyskania danych jego małżonka. Wydaje się jednak, że działanie takie jest wysoce niepraktyczne, a dodatkowo nie gwarantuje ono uzyskania stosownych informacji.

4. Zakończenie

Podsumowując, należy zwrócić uwagę, że na obecnym nieuregulowaniu sytuacji, w której PTE podejmują decyzje o wypłatach w oparciu o niekompletną dokumentację, nie korzysta nikt. Tracą zarówno uprawnieni, jak i byli oraz obecni małżonkowie, a także same PTE, które mają trudności z wypracowaniem procedur postępowania.

Rozwiązaniem problemów mogłaby być zmiana prawa. Zmiany legislacyjne regulujące opisaną materię mogłyby polegać chociażby na wprowadzeniu w ustawie zapisu, który obligowałby PTE do podjęcia działań zmierzających do uzupełnienia dokumentacji, o ile ma ono wiedzę, że jest ona niekompletna. Z pewnością pomocne byłoby również przyznanie PTE wprost możliwości zwracania się z wnioskiem o odpis aktów stanu cywilnego swoich członków (choć możliwość taka wynika z art. 45 prawa o aktach stanu cywilnego, to w praktyce jej egzekwowanie napotyka na liczne problemy). Dobrym pomysłem mogłoby być również zamieszczanie informacji na temat obowiązku aktualizacji danych o stanie cywilnym i ustroju majątkowym w listach rocznicowych wysyłanych do członków OFE lub monitorowanie tego obowiązku np. za pośrednictwem agenta transferowego (np. przez *call center*) przy okazji innych kontaktów PTE z członkami OFE.

Ze względu jednak na zapowiadaną reorganizację/likwidację OFE wydaje się, że zmiana prawa i uregulowanie opisanego materiału w sposób opisany powyżej (który z oczywistych względów byłby najbardziej klarownym rozwiązaniem zaprezentowanych problemów) jest mało prawdopodobne. Z tego też powodu należy wskazać, że zagadnienie wypłaty środków przez PTE w oparciu o niekompletną dokumentację można uregulować w sposób pozaustawowy, przez np. samoregulację na poziomie Izby Gospodarczej Towarzystw Emerytalnych (np. wprowadzenie regulacji fakultatywnej w postaci dobrych praktyk w zakresie wypłaty świadczeń z OFE) lub zalecenia wydanego przez Komisję Nadzoru Finansowego. Niestety, w osiągnięciu porozumienia na forum Izby Gospodarczej Towarzystw Emerytalnych nie pomaga fakt, że dobre praktyki w formie opisanego przez autora wymagają zaangażowania zarówno środków materialnych (koszty np. listów poleconych czy opłat administracyjnych), jak i ludzkich (zatrudnienie lub oddelegowanie pracowników do analizy dokumentacji i jej ewentualnego uzupełniania), co nigdy nie jest mile widziane przez podmioty kierujące się rachunkiem ekonomicznym, jakimi są PTE. Z kolei fakt, że zaprezentowana materia nie jest praktycznie w ogóle uregulowana ustawowo, nie sprzyja możliwości wydania szczegółowego zalecenia przez Komisję Nadzoru Finansowego – zalecenie bowiem powinno precyzować praktykę, a nie ją tworzyć.

Wiele wskazuje na to, że na obecnym etapie pozostaje jedynie czekać, czy zapowiadane przez rząd propozycje legislacyjne dotyczące OFE uwzględnią opisane w treści artykułu problemy, czy też rozwiązanie w tej materii będzie musiało być po raz kolejny wypracowane przez same instytucje finansowe lub organy nadzoru.

Bibliografia

Chróścicki A., 2010, *Ustawa o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa.

Andrzejewski M. i in., 2013, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, LEX.

Dzienisiuk M., 2010, *Podział środków zgromadzonych w OFE po rozwodzie (jeżeli cały majątek małżonków jest objęty wspólnością ustawową)*, www.rf.gov.pl/warto-przeczytac/Podzial_srodkow_zgromadzonych_w_OFE_po_rozwodzie_jezeli_caly_majatek_malzonkow_jest_objety_wspolnoscia_ustawowa__21022 (dostęp: 21.06.2017).

Mańko K., 2012, *O konsekwencjach niereformowania OFE*, „Rzeczpospolita” z 28 listopada 2012.

Division of funds accumulated at the account of the deceased Open Pension Fund member based on the incomplete documentation

Abstract. *The Family and Guardianship Code* introduces a joint ownership of funds accumulated by the insured within the open pension fund. In the event of death of the insured the funds accumulated on their account shall be subject to division between the entitled persons or heirs as well as the spouse of the deceased (provided that the decedent remained within the lifetime in the joint marital property ownership). The Universal Pension Fund Company is obliged to divide the funds accumulated at the account in the open pension fund and in order to carry out such division, it shall acquire from its members the relevant statements and documents. It is particularly problematic when the Universal Pension Fund Company does not possess complete documentation necessary to carry out the proper division of the accumulated funds.

Keywords: Universal Pension Fund Company, Open Pension Fund, division of funds accumulated on the OPF account, death of the OPF member.

JEL Codes: K12, K23, K15, K22.